

REPUBLICA MOLDOVA: CONFLICTUL DINTRE STAT ȘI NAȚIUNE*

IURIE ROȘCA

În contextul discuțiilor despre procesul de integrare euro-atlantică a țărilor din fostul spațiu comunist, despre felul în care a decurs și urmărește tranziția în aceste țări, mi se pare interesant să identificăm câteva elemente diferite care caracterizează dezbatările publice pe marginea acestui subiect în Republica Moldova.

Astfel, la Chișinău ideea de libertate și democrație s-a îngemănat în mod firesc cu cea de renaștere națională, de recucerire a dreptului de a fi român vorbitor de limba română în Republica Moldova. Dezvoltarea și statornicirea instituțiilor democratice, cu toate imperfecțiunile cunoscute, a decurs într-un raport de complementaritate cu procesul de recucerire a spațiului public de către limba, cultura și spiritualitatea românească. De aici, gradul de deschidere a guvernărilor care s-au succedat de la 1990 încoace spre valorile democratice a fost întotdeauna egal cu cel de înțelegere și acceptare a valorilor naționale. Așa cum în acești ani procesele respective nu au avut întotdeauna o dinamică ascendentă, cunoscând multiple convulsiuni și chiar reculuri, am ajuns să deslușim mai bine ideea lui Gusti despre *conflictul dintre stat și națiune*. Acest conflict scotea de fiecare dată în mod izbitor în evidență situația paradoxală la prima vedere și unică în felul ei în tot spațiul ex-comunist în care simpla afirmare a etnonimului român provoca reacții dure din partea puterii, care prin toate instituțiile statului caută să anihileze manifestarea firească a românismului ca element definitoriu pentru Republica Moldova. De aici și instituirea „delictului de opinie” ca „păcat împotriva statalității”, ca atentat la identitatea statului, ca idee subversivă alimentată din exterior. De aici și consacrarea constituțională a dogmei ideologice numite în mod curent de adversarii ei „moldovenism primitiv”. Prin urmare, Republica Moldova suferă de această maladie congenitală care împarte societatea, în mare, în două curente de opinie: cel al nostalgiilor după vechiul imperiu, care se suprapune peste adeptii „moldovenismului”, și cel al aspirațiilor europene și euro-atlantice, care se îngemănează cu opțiunea identitară românească. După fixarea în *Constituție* a prevederilor respective, obsesia mai multor guvernări de la Chișinău a fost să producă mecanisme juridice punitive care să reducă la

* Intervenție în cadrul seminarului internațional „România și Republica Moldova în contextul integrării euro-atlantice”, organizat de Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române în zilele de 11 și 12 iunie 2004.

Rev. Șt. Pol. Rel. Int., I, 3, p. 7–10, București, 2004.

tăcere opțiunea identitară românească, ele vizând constrângeri în exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în special al celui la libera exprimare și la întruniri.

În felul acesta, modelul „războiului rece“ a căpătat la scară miniaturală un profil caricatural de relație conflictuală între Republica Moldova și România. În această schemă, rolul URSS-ului de altădată, ca victimă a agresiunilor ideologice externe, îi este rezervat Republicii Moldova, în timp ce postura de agresor, de Americă haină, îi este atribuită cu generozitate României. Modelul respectiv a cunoscut o amploare și virulență deosebită mai ales sub actuala putere de la Chișinău. De aici și reacția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din anul 2002, care a adoptat două rezoluții succesive care poartă, deloc întâmplător, aceeași denumire: *Cu privire la funcționarea instituțiilor democratice în Republica Moldova*. Prin urmare, există o relație directă între modelul totalitar de exercitare a actului guvernării, preferat la ora actuală la Chișinău, și preocuparea de suprimare a identității românești, privită ca element constitutiv al afirmării libertăților cetățenești. Distrugerea independenței puterii judecătorești, lichidarea autonomiei locale și restabilirea aşa-zisei „verticale a puterii“, cenzura de la instituțiile mass-media controlate de stat, războiul împotriva Bisericii naționale, culturii și învățământului, inițiativele de suprimare a opoziției politice și a ziarelor independente sunt deopotrivă lovitură aplicată atât statului de drept cât și identității românești a Republicii Moldova. Se cuvine să pomenim și despre repetarea obsedantă în discursul oficial a noțiunilor de tipul „stat multinațional sau polietnic“, „societate multiculturală“ etc. Aceste exerciții propagandistice nu urmăresc cătuși de puțin afirmarea identității tuturor minorităților naționale, ci doar negarea identității românești a unei majorități considerabile a populației, a caracterului național al statului Republica Moldova. Lucrurile se prezintă ca și cum țara ar fi populată de un *mélange* etnic indistinct, fără nume și fără dreptul la o dezvoltare organică. Teza în cauză este una de extractie cominternistă, practicată în vechiul imperiu, care se preocupă de amestecarea neamurilor pentru crearea unei noi comunități istorice: poporul sovietic. În general, subiectul minorităților naționale din Republica Moldova, unul într-adevăr sensibil, rămâne deseori terenul de exploatare al exponenților unor curente dizolvante inspirate de la Răsărit, care au și pus în circulație sintagma aberantă de „minoritate rusofonă“. Aici se confundă în mod conștient acea parte a cetățenilor din fostele republici sovietice care vorbește doar limba rusă cu problema minorităților în general, care este una mult mai nuanțată. Așa, de exemplu, în Republica Moldova, pe lângă majoritatea românească, de altfel și ea în totalitate „rusofonă“, există mai multe minorități care trebuie protejate și respectate în egală măsură. Formula europeană spre care trebuie să tindă Republica Moldova este: *drepturi pentru toate minoritățile, privilegii pentru nimeni*. Anume la acest capitol se înregistrează cele mai mari restanțe. Paradoxul situației constă în faptul că și la ora actuală se mai păstrează situația distorsionată când există o minoritate dominantă, parte a fostei națiuni dominante din URSS, care discriminează deopotrivă majoritatea românească și minoritățile neruse. Vina pentru această situație o poartă desigur statul, care refuză de ani de zile, de exemplu, să ratifice *Carta*

Europeană a Limbilor Regionale și Locale. Motivul este clar: nedorința statului de a pune pe picior de egalitate toate minoritățile și a le asigura o dezvoltare culturală și lingvistică în baza normelor europene.

Tot în categoria maladiilor congenitale trebuie trecută și altă prejudecată conceptuală care mai are destui adepti în Republica Moldova. Este vorba de formula constituțională și-așa-numitei „neutralități“ permanente. Din căte cunoaștem, nici o țară din fosta URSS și nici din fostul spațiu comunist nu a comis o asemenea eroare. Pretenția de neutralitate este cu atât mai lipsită de logică și mai perimată cu cât se știe că nu mai există de mult Pactul de la Varșovia, iar Rusia nu se mai află cu NATO în relații de beligeranță latentă, ci dimpotrivă, în raporturi de parteneriat. Asta chiar dacă se mai păstrează unele contradicții majore între Occident și Rusia. În aceste condiții, etalarea statutului de țară neutră ca pe o virtute lasă o impresie de-a dreptul penibilă partenerilor occidentali ai Republicii Moldova. Totodată, pretenția de țară neutră este utilizată drept pretext pentru respingerea opțiunii euro-atlantice a țării. Se știe că sloganul pro-Uniunea Europeană a devenit un loc comun în discursul public al oficialităților de la Chișinău, Opoziția pierzând monopolul asupra acestei retorici. Aici putem desprinde o altă notă originală în viața politică a Republicii Moldova în raport cu celelalte țări din regiune. În timp ce statele din jur optează ferm pentru integrarea în NATO și în Uniunea Europeană, la Chișinău se agonisește capital politic pe negarea nevoii de accesare în NATO, dar se pedalează pe ideea de integrare în UE. Asta în pofida evidenței că *nici o țară din fostul bloc comunist nu a reușit să adere la UE înainte de a adera la NATO*.

O altă teză originală, în vogă pe piața politică a Republicii Moldova, se numește *demilitarizare*. Atât Puterea, cât și o parte a Opoziției cochetează la modul grav cu această concepție inspirată și ea, ca și celelalte, de la Moscova. Ea presupune nici mai mult, nici mai puțin dizolvarea Armatei Naționale a Republicii Moldova ca modalitate de „îmblânzire“ a separaților din Transnistria și de restabilire a unității teritoriale a țării. E adevărat că și această idee este una de excepție, originală, nemaiîntâlnită în tot spațiul ex-comunist. Desigur, avem de a face cu un element din planul de slabire a capacitatii de apărare a țării, și asta în timp ce ea se află sub ocupație militară străină, dublată de forțele paramilitare și de securitate care se află formal sub comandamentul separaților, dar de fapt sub controlul Rusiei. Această idee caută să se acopere nu doar cu intenția nobilă de refacere a unității teritoriale, dar și de economisire a banilor publici, care nu merită să fie cheltuiți pentru scopuri cum ar fi apărarea. Din nou, o teză care vine în totaldezacord cu tendința generală a țărilor din regiune, care fac eforturi substanțiale pentru a-și moderniza armatele și a-și spori capacitatea de apărare.

Desigur, nu putem aborda problema viitorului statului nostru fără a ne referi la *diferendul moldo-rus din Transnistria*. Și aici intervine o stare conflictuală nu mai puțin tensionată decât cele amintite mai sus. Fiindcă și aici este vorba de relația deloc simplă dintre instituțiile democratice și problema națională. Dacă e să amintim de genocidul pe care îl practică împotriva românilor regimul de ocupație din partea de est a țării, trebuie să menționăm acel raport direct care există între violarea gravă a drepturilor omului de către o dictatură de factură militară

și politica de război identitar utilizat de aceasta. La ora actuală, poporul Republicii Moldova este constrâns pe de o parte de regimul de la Chișinău, pe de altă parte de cel de la Tiraspol, primul legal, dar antidemocratic, cel de-al doilea ilegal și criminal în același timp, să renunțe la valorile și principiile democratice, la *Declarația de Independență* și la *Constituție*. Mai grav este că acest plan de lichidare a statului independent Republica Moldova este sprijinit de aşa-numita comisie de elaborare a unei noi constituții, comisie formată prin violarea *Legii Fundamentale* a țării. În felul acesta avem temeiuri să ne exprimăm îngrijorarea pentru tendința de ignorare a suveranității naționale a statului nostru și a dreptului poporului Republicii Moldova la autoguvernare. *Două sunt actele juridice ale statului nostru care nu pot fi anulate: Declarația de Independență și Constituția*. Primul califică prezența militară străină ca *stare ilegală de ocupatie* și până la încetarea acesteia, orice plan de reglementare durabilă și echitabilă a crizei transnistrene va fi lovit de eșec. Cel de-al doilea act juridic este *Constituția*, care *nu poate fi anulată*, ci doar modificată. A propune ignorarea *Declarației de Independență* și anularea *Constituției* constituie un act de ofensă gravă adusă poporului nostru și în același timp o încercare de a-l condamna la blocarea perspectivei de integrare euro-atlantică măcar și din simplul motiv că o țară care are trupe străine pe teritoriul său nu este privită ca un candidat tocmai potrivit de familia țărilor spațiului vestic.

Printre componentele inedite, originale ale realității politice din Republica Moldova trebuie privit și *planul de aşa-zisă federalizare*. Și acesta face parte din inițiativele aduse de la Moscova, care, de-a valma cu „neutralitatea“, „demilitarizarea“, „referendumul pentru noua constituție“, „polietnicitatea“ și altele, urmăresc eșecul Republicii Moldova ca stat independent și menținerea lui ca anexă geopolitică a Rusiei. Și deoarece am deprins cu toții valorile statului de drept și principiile democratice de la modelul afirmat în Statele Unite ale Americii și Europa occidentală, societatea civilă este pe deplin îndreptățită să ceară sprijin și înțelegere în primul rând de la prietenii din Vest, care încep să cunoască mai bine problemele noastre.

Bineînțeles, României îi revine un rol cu totul special în sprijinirea Republicii Moldova în efortul ei de a se afirma ca stat independent și a prinde trenul euro-atlantic.